

Bombazijnfabrikage te Bredevoort in 1657

Wanneer L. A. Stroink in zijn waardevol boek „Stad en Land van Twente” (1962) zo kenschetsend de periode 1728—1794 onder het hoofd „Bombazijn Weverij” brengt, dan berust dit in hoofdzaak op het op 15 maart 1728 aan een tiental Enschedese linnenreders en fabriqueurs verleende octrooi „eene fabryck van bombazijden diemetten streepjes marseiltjes en kalaminken in het quartier van Twenthe” te mogen vestigen. Toch was het bombazijn ook in Oost-Nederland toen reeds een meer dan honderd jaar bekend artikel, terwijl juist over de oostgrens van de Gelderse Achterhoek zowel in Bocholt als Coesfeld het bombazijnweven reeds in de zestiende eeuw belangrijk was blijkens de respectievelijk in 1569 en 1588 verleende Gildebrief aan de bombazijnwevers in genoemde plaatsen. Wat Overijssel betreft mag gewezen worden op de oprichting van het „Bombasydewerkers Gilde” op 14 oktober 1622 te Deventer, waarbij kan worden aangetekend, dat in de daarop betrekking hebbende aantekeningen in de Resolutieboeken van Schepenen en Raad van Deventer dd. 10 september 1622 met name de fabrikage van witte bombasijnen wordt vermeld, die vooral naar Amsterdam en elders plegen te worden uitgevoerd. Kampen bleef niet achter, want in 1624 werd aldaar een bombazijnfabriek opgericht blijkens een aantekening achter de Historische Kamper Kronijk door E. Moulin.

Men onderscheidde tussen half- en geheel katoenen bombazijnen, zoals onder meer blijkt uit de Beschrijving der Stad Leyden in 1641 door Orlers in het licht gegeven, alwaar onder de lijst van waren, die binnen Leiden „gereed” worden, vermeld staan: „FUSTEYNEN” met de onderverdeling: „Fusteynen of Bombasynen, Overkijkers, Vervallen Overkijkers, Dubbelde Leeuwen, Enkelde Leeuwen, Ellens, Consentens, Leg-werken en Ligaturen”, en „BORATTEN”, met onder meerderen daaronder begrepen de „Catoenen Bombasynen”.

Dat echter ook in de kleinere plaatsen in oost-Gelderland de bombazijnfabrikage reeds vroeg haar intrede deed, blijkt uit een verzoek met gunstige beschikking van enige Bredevoortse ingezetenen aan de „Heren van de Reekeninge” (Rekenkamer van Gelderland).

Uit de aantekening in de archivalia van de Rekenkamer blijkt, dat het hier niet een nieuwe vestiging betreft, maar het voortzetten van een bestaande werkzaamheid, die echter nader kan worden bepaald als een in elk geval vóór 1646 reeds uitgeoefend bedrijf. In dat jaar immers kwam de Drost en Gouverneur van Bredevoort Wilhelm van Haersolte met vrouw en acht kinderen tezamen met een dertigtal inwoners om bij een blikseminslag in de vol buskruit liggende „Bussecruijtoren op ’t Casteel staende”.

Het gebruik van een kalandermolen was eveneens reeds bekend, daar immers de stad Wesel reeds vroeger aan de gevluchte Walen niet alleen toestond een gilde te vormen, maar ook een „Calander” te bouwen.

Dat er concurrentie te vrezen was, blijkt ook wel duidelijk uit het verzoek zelve, daar de requestranten niet alleen verlenging en bevestiging van het door de Drost van Haersolte verleende consent vragen, maar tevens een monopolie ter plaatse. Met zoveel woorden stellen zij toch, dat zij met de Drost waren overeengekomen, dat zij binnen Bredevoort mochten „op haer Erff binnen de voors. Stadt setten en gebruikken een kalander ofte kalandermoelen om daer op bombasijnen te bereijden” en wel „met uijtsluitinge van anderen alsoo andere meer kommende malckander souden bederven”.

Op req. van Wolff Leck,
 onsd. d. d. 15. Jan. 1654.
 houd met gader conferensie
 sochtende approbatie van
 gaderlinge bij gader
 masche met Wolff
 van Haersolte in sijn
 dreyt van Bredevoort
 om te moogen alsoo op gader
 sijnen dreyt binnen de voors.
 Stadt sijn en gebruikken
 een kalander ofte kalander
 der Weseler om daer op
 bombasijnen te bereijden
 met uijt sluytinge van an
 deren alsoo anderen meer
 komende malckander
 te soude bederven

J. van Wesel in Wesel gader
 d. d. 15. Jan. 1654. gader
 fact/ accord dreyt sijnen
 sijn verpochten dat sijn
 d. d. 15. Jan. 1654. van sijn
 van Wesel tot den Weseler
 houten. Weseler d. d. 15. Jan. 1654.
 sijn Weseler d. d. 15. Jan. 1654.
 sijn Weseler d. d. 15. Jan. 1654.
 sijn Weseler d. d. 15. Jan. 1654.

De door de Rekenkamer ten behoeve van „sijn Hoocht. den Prince van Orangen” als pandheer van Bredevoort bedongen jaarlijks op Petri verschijnende recognitie ad „eenen daelder van dartigh stuijvers” zal wel geen beletsel hebben gevormd voor de exploitanten.

Vooralsnog weten we weinig over de personen van deze exploitanten. Bernt Eckerveldt en Jan Stennekens waren wel de belangrijkste belanghebbenden, daar hun namen uitdrukkelijk vermeld worden. Het is aan te nemen, dat het bedrijf reeds van voor 1646 dateerde, want bij de reeds gememoreerde buskruitramp van 1646 kwam ook Jan Stennekens huisvrouw Marijcken van der Halle om. Ook over de lotgevallen van deze kalandermolen zijn wij niet in staat meer gegevens te verschaffen, zodat volstaan moge worden met de weergave van het in gemelde archieven gevondene in facsimile.

S.

Bronnen

Archivalia: Boeken van allerhande acten Rekenkamer Gelderland. Deel 1 fol 81 vs. Rijksarchief Arnhem (Inv. nr. 198).

Gedrukte:

1. F. Reigers: *Geschiede der Stadt Bocholt*, Bocholt 1891 (Fotokop. 1963 - Drei Landenverlag Bocholt).
2. *Verslagen en Mededeelingen Vereeniging tot beoefening van Overijssels Regt en Geschiedenis*, 45ste stuk 1928, pag. 245/246.
3. Mr. J. W. Staat Evers: *Gelderland's Voormalige Steden Arnhem 1891*, pag. 10 e.v. (naar „Consistorieboeck N.H. Kerk te Bredevoort”).
4. E. Moulin: *Historische Kamper Kronijk*, 2e druk 1849. Deel 2 pag. 253.
5. J. J. Orlers: *Beschrijving der Stad Leyden*, 3e druk 1760, pag. 273 e.v.